

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MÜZENİN TOPLUMSAL İŞLEVLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DEKİ DEVLET MÜZELERİ İLE ÖZEL MÜZELERDE ÇALIŞAN UZMANLARIN KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK VE MÜZENİN ULAŞILABİLİRLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

EVALUATION ON THE VIEWS OF MUSEUM SPECIALISTS WHO WORK FOR THE STATE MUSEUMS AND PRIVATE MUSEUMS CONCERNING CULTURAL DIVERSITY AND MUSEUM ACCESSIBILITY IN THE CONTEXT OF SOCIETAL FUNCTIONS OF THE MUSEUMS

Ceren KARADENİZ**

Öz

21. yüzyıla birlikte müzeler çağdaşlaşma süreci içindedir. Müzeler toplumun bütün kesimleri için, yoğun kitle iletişiminde dayanan sunumlar, eğitim programları ve sosyal etkinlikler düzenleyerek aktif izleyicilerini artıracakları "yeni müzecilik" anlayışını benimsemiştir. Postmodern müzecilik olarak da yorumlanan bu anlayışla müze, her konuyu özgürce tartışıp yorumlayan, interaktif sunum teknikleriyle sergileyen ve farklı birikim ve ilgilere sahip izleyicileri aynı çatı altında buluşturan bir kurumdur. Bu müzede toplama, bakım ve onarım yapma, sergileme ve eğitim olağan işlevlerdir ve özellikle son yılların sıkça vurgulanan "eğitim" işlevi yerini daha yenilikçi işlevlere bırakmıştır. Çağdaş müzenin sunduğu hizmetler "müzenin toplumsal işlevleri" olarak adlandırılacak biçimde çeşitlenmiştir. Müzenin yeni işlevleri arasında toplumun her anlamda kalkınmasına katkı sağlamak vardır. Müze için yalnızca nefes kesici sergileri tasarlamak ya da eğitim vermek değil, insanların birlik ve beraberliğine vurgu yapmak, kültürlerin çeşitliliğine odaklanmak, insanın refahına ve ruh sağlığına seslenmek, yaşlanma ve ölüm korkusuyla mücadele etmek, sevgi ve cinsellik konulu tartışmalar yürütmek, insan çevresini korumaya ve geliştirmeye katkıda bulunmak da önemlidir. "Nesne için değil, insan için var olma" söylemiyle hareket eden çağdaş müzeler günümüzde toplumsal değişimin ve gelişimin dinamik merkezleridir. Bu bağlamda çağdaş müzeler toplumsal işlevleri çeşitlendirmekte, herkes için ulaşılabilir olmanın, toplumsal katılımın ve kültürel çeşitliliğin farklı biçimlerine vurgu yapmanın çeşitli yöntemlerini geliştirmekte ve denemektedir. Türkiye'de son on yılda müze sayısında ve çeşitliliğinde artış yaşanmaktadır. Avrupa Birliği'ne uyum süreciyle birlikte Türkiye'deki müzelerde teknoloji kullanımı artmakta, sosyal içerikli ulusal ve uluslararası projeler geliştirilmekte ve ziyaretçi araştırmaları yapılmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda bu çalışmada Türkiye'deki müze uzmanlarının çağdaş müzenin toplumsal işlevlerine ilişkin görüşleri saptanmıştır. Çalışmada müze uzmanlarının toplumsal işlev kapsamında değerlendirilen çağdaş müzenin önemli göstergelerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda müze uzmanlarının müzeyi herkes için ulaşılabilir kılmalarının yollarına ve müzenin sergi ve etkinliklerinde kültürel çeşitliliğin nasıl yer alabileceğine ilişkin görüşleri ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Müze, Müze Uzmanları, Müzenin Toplumsal İşlevleri, Ulaşılabilirlik, Kültürel Çeşitlilik.

Abstract

Museums have been in the process of modernisation since the beginning of the 21st century. Museums adopt the concept of new museology for increasing the number of active followers from

* Bu çalışma Prof. Dr. Bekir Onur danışmanlığında ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Bölümü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı bünyesinde yürütülen "Müze ve Kültürel Çeşitlilik: Türkiye'de Kültür politikalarında Kültürel Çeşitlilik ve Arkeoloji Müzesi Uzmanlarının Kültürel Çeşitliliğe Yaklaşımı" adlı doktora tezi kapsamında geliştirilmiştir.

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü.

all segments of the society with social activities, training programmes and mass communication-based presentations during modernisation process. This type of museology is interpreted as postmodern museology and with postmodernity museum becomes an institution where everyone discusses about different topics and shares variety of subjects through free and innovative exhibitions. Collecting, conservating, training and exhibiting are the usual functions of the contemporary museums. By the way more innovative functions substituted education. One of them is serving for the development of community. Designing breathtaking exhibitions and educational activities are not the only missions for the museums of today, they should also make emphasis on unity and solidarity of people, focus on cultural diversity, serve for the wealth and mental health, fight the fear of death and aging, discuss about love and sexuality and support the sustainability of environment. Contemporary museums are dynamic centers of a new age's variation and social changes with the motto of "to be for a person not for an object". In this context, contemporary museums diversify the social functions as seeking the methods of being accessible to everyone and to emphasize the development in social participation and various forms of cultural diversity. The number and variety of museums have been increased for ten years in Turkey. Museums in Turkey increase the use of technology, develop national and international projects and do visitor researches along with the process of adaptation to the European Union. In this study the opinions of Turkish museum experts on the social functions of contemporary museums are identified accordingly with these developments. The opinions of museums experts about the indicators of contemporary museum through social functions are shared in the scope of this study. Consequently the views of museum experts about cultural diversity and accessibility are revealed in details.

Keywords: Museum, Museum Expert, Social Functions of the Museum, Accessibility, Cultural Diversity.

1. Giriş

1.1. Müzenin Toplumsal İşlevleri

Toplumların düşünce yapıları, normları, değerleri, duygu ve davranışlarıyla dünyaya bakış biçimleri farklıdır. Her toplumun kültürel gözlüğü dünyayı farklı çerçevelerden görmekte ve değerlendirmektedir (Monaghan ve Just, 2000). Bu durum kültürlerarası farklılaşmaya neden olmaktadır. Kültürlerarası farklılaşmanın nedenlerini anlamak, kültürü oluşturan toplum yaşamının dinamiklerini saptamaktan geçer. Kidd'e göre (2002), kültürü oluşturan toplum yaşamının bileşenleri; insan ve insanın doğası, toplumun egemen değerleri, toplumun temelini oluşturan aile ve devlet gibi sosyal kurumlar, toplumun yaygın siyasi görüşü, politik yapı, toplumsal değerler, ekonomik gelişmeler, dil ve iletişim amacıyla kullanılan işaretler sistemi, toplum tarafından kabul görmüş davranış biçimleri, bilim, sanat, müzik ve edebiyat gibi yüksek estetik ve entelektüel gelişimler, ritüel, din ve gelenekler, mimari biçim ve arazi kullanım gelenekleri gibi toplumdaki egemen yaşam desenleridir. Bunlara ek olarak, kültürü oluşturan bileşenler arasında kişilik, çocuk yetiştirme, akrabalık ilişkileri ve estetik algı da yer almaktadır. Kültürel farklılaşma 21.yüzyıla birlikte çağın anahtar kavramı olan kültürel çeşitliliği doğurmuştur. UNESCO tarafından 2001'de yayımlanan *Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi*, kültürü günümüzün kimlik, sosyal uyum ve ekonomi gibi tartışmaların merkezine yerleştirmektedir (UNESCO, 2001). Bildirgede barış, refah ve zenginlik için farklı kültürlerin varlığının kabul edilmesinin önemi dile getirilmektedir. Bildirgede vurgulanan konular farklılıklara saygı göstermeyi öğrenmek ve öğretmek, farklı inanç, değer ve yaşam biçimlerinin bir zenginlik olarak kabul edilmesini desteklemek ve sağlamaktır. Ayrıca kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk yaratıcılığı geliştirici bir araç olarak da kabul edilmiştir. UNESCO tarafından 2005'te kabul edilen *Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi*'nde kültürel çeşitlilik, "insanlığın ortak mirası" olarak tanımlanmış ve demokrasi, hoşgörü, toplumsal adalet ve karşılıklı saygının desteklenmesi süreçlerindeki gerekliliği önemle vurgulanmıştır (UNESCO, 2005). UNESCO'ya (2009:10) göre kültürel çeşitliliğin "başkalarını tüm farklılıklarına karşın benimseyip, her türlü önyargıdan ve kalıp yargıdan kurtulma" gibi önemli politik söylemleri vardır. Bu nedenle kültürel çeşitlilik

insanlığın ortak mirasını yeniden keşfetmek, sürdürmek ve barışı inşa etmek için kültürel, entelektüel ve bilimsel işbirliği ile birlikte yönetilebilecek önemli bir kaynaktır.

Toplumun ve gelişiminin hizmetinde, halka açık, insan ve yaşadığı çevrenin somut ve somut olmayan mirasını inceleme, eğitim ve keyif amacıyla toplayan, koruyan, araştıran, bilgiyi paylaşan ve sunan, kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurum olarak “müze” (International Council of Museums (ICOM), 2007), zengin koleksiyon içeriği ve sınırsız eğitim olanaklarıyla kültürel çeşitliliğe ev sahipliği yapmakta ve bu nedenle kültürel ifade çeşitliliğinin en önemli temsilcisi olarak kabul görmektedir. UNESCO tarafından 1960’da yayımlanan *Müzeleri Herkes için Ulaşılabilir Kılmanın En Etkili Yolları* hakkındaki tavsiye kararı, ulusal ve uluslararası kültürel mirasın korunması ve kültürel çeşitliliğin sürdürülmesi için gösterilen önemli çabalardan biridir. Shaikh (2001) müzelerin ulaşılabilir olmakla yükümlü olduklarını ve bu yolla aynı zamanda daha eşitlikçi bir toplum yaratmaya katkıda bulduklarını belirtmektedir. Müzenin söz konusu ulaşılabilirliği eşitlikçi ve demokratik toplum anlayışıyla birlikte biçimlenmekte ve “çeşitlilik içinde birlik” söylemiyle gündeme gelmektedir.

Preziosi ve Farago’ya (2004:14) göre, müze dünyayı kavrama teknolojisidir. Djakovic ve Rakovic’e (2009:34) göre ise, geçmişimizi, kim olduğumuzu ve gelecekte ne olacağımızı anlamamızı sağlayan bir forumdur. Leinhardt, Tittle ve Knutson (2000:2) ise müzeyi, kültürel bağlamda toplumları temsil eden, bir araya getiren; bilimsel ve sanatsal başarıların kültürel ve sosyal kayıtlarını muhafaza eden karmaşık ve benzersiz sosyal ve kültürel bir kurum olarak tanımlamaktadır. Greenhill (2007) bu sosyal kurumda 21. yüzyıla birlikte, postmodernizmin etkisiyle *post-müze* dönemine geçildiğini vurgulamaktadır. Postmodernizm dilbilimde, antropolojide, felsefede, retorikte, siyaset bilimi, politika, din bilimi ve sanatta üzerine düşünülmesi gereken bir dizi farklılığı öngörmektedir. Postmodernizmin modernizmden farklı olarak forma karşı antiformu, tasarıma karşı rastlantıyı, hiyerarşiye karşı anarşiyi, sanat nesnesine karşı süreci ve performansı, yaratma, bütünselleştirme ve senteze karşı yapıbozum ve antitezi, tür ve sınıra karşı uluslararasılığı, türe karşı mutasyona uğramış olanı, belirliliğe karşı belirsizliği, kişisel dili; büyük tarihe karşı küçük tarihi ve mesafeye karşı katılımı savunmaktadır. Postmodernizm, zamansal olan ile mekânsal olanın ilişkilendirildiği ve zamanın mekâna dönüştürüldüğü bir anlayıştır (Jameson, 2011:422). Postmodernizm gösterimlerin ve anlamların üretiminde kültür üreticisinin otoritesini asgariye indirerek, halkın katılımını ve kültürel değerlerin demokratik olarak belirlenmesini savunmaktadır. Postmodern kültürde “kültür” kendi içinde bir üründür. Hoşgörü, kültür eleştirisi, dinsel canlanmalar, kültürler postmodernizm kuramı olarak adlandırılır. Geç kapitalist toplum kültürü olarak ele alınan postmodernizm, yeni bir toplum türünün ortaya çıktığını, kültürün meta üretimiyle bütünleşmiş olduğunu, deneyselciğe giderek daha önem veren yapısal bir işlev kazandırıldığını ve temsil ile ifadenin toplumun her kurumunda kendini özgürce ifade ettiğini belirtmektedir (Jameson, 2008:31).

21. yüzyıla birlikte müzeler ne olabileceklerine ilişkin yenilikleri göz önünde bulundurarak kendilerini toplumla iletişim kurmak amacıyla yönlendirmekte; geleneksel müzecilik uygulamalarını değerlendirilmekte ve eski müzecilik felsefelerini terk etmektedir. Bu yeni süreçte müzeler kültüre ve toplumla ilişkilere daha çok önem vermekte; bu konuda yeni politikalar geliştirmektedir. Message (2006:603), postmodern müzeyi *yeni müze* kavramıyla açıklamaktadır. Ona göre yeni müzeler, çağdaş fiziksel özellikleriyle, kültür nesnelere, tarihi kalıntıları ve deneyimleri paylaşmaya adanmıştır. Müzeler sadece belirli bir kesimi temsil ettiği düşünülen kültür nesnelere sergileyen ortamlar değildir. Bu nedenle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren neyin değerli olduğu ve değerli olanın müze izleyicilerinin ilgisine nasıl sunulması gerektiği ciddi olarak tartışılmaktadır. Böylelikle müzenin amaçları ve işlevleri yeniden tartışılmıştır. Bunun yanı sıra müzeler performanslarını değerlendirmiş, müze birimlerini ve uzman personeli çeşitlendirmiş, demokratik toplumu oluşturma ve halkı tanıma yönünde yeni ziyaretçi geliştirme sistemleri kurmuş ve müzenin önemli bir toplumsal işlevi olan eğitimi yeniden tasarlamaya başlamıştır.

Post-müze ya da yeni müze anlayışı kültür, iletişim, öğrenme ve kimlik arasındaki karmaşık ilişkileri daha çağdaş bir anlayışla kavramaktadır. Bu çağdaş anlayışa ilişkin örnekler

daha eşitlikçi ve adil bir toplumu müze bünyesinde desteklemektedir. Müzelerdeki bu felsefe ve uygulama yenilenmesi onların daha merkezi bir toplumsal rol oynamaya başlamalarını ve toplumsal işlevlerini çeşitlendirmelerini sağlamıştır. Müzenin toplumsal işlevine verilen önem arttıkça müze çeşitliliği de artmaktadır. 2000'lerin başından itibaren çokkültürlü şehirlerde etnik kimlikleri, çocuk kültürünü, kadın kültürünü, göç kavramını, mülteciliği ve özel ilgi topluluklarını vurgulayan çok sayıda müze açılmaktadır. Bu müzelerin mesajları politik ve kültürel dünya düzeni, kozmopolit özellikler taşıyan büyük şehirler (megalopolis), bu düzende yerini alan kültürler ve bu kültürlerdeki değişimlerdir. Bu müzelerin büyük bölümü doğrudan temsil ettikleri kültüre ilişkin isimler taşırlar: Paris Ulusal Göç Müzesi, Derry Kentinin Çırak Çocukları Müzesi (İskoçya), Marburg Dinler Müzesi (Almanya), Marsilya Akdeniz Medeniyetleri Müzesi (Fransa) ve Danimarka Ulusal Kadın Müzesi gibi.

ICOM'un tanımı göz önünde bulundurularak çağdaş müzeciliğin toplumsal işlevleriyle ilişkilendiği, müze türlerindeki ve müzecilik yaklaşımlarındaki çeşitlilik müzenin sürdürülebilirliğini sağlama çabasıyla açıklanmaktadır. Müzecilik alanında görece yeni bir kavram olan "sürdürülebilirlik", Sutter ve Worts'a (2005) göre, müzelerin gitgide daha fazla ilgisini çekmektedir. Türce çeşitlenen müzeler bu kavramın müzecilik alanındaki geçerliğini kanıtlamaktadır. Yeni müzecilik anlayışında sürdürülebilirlik, müze çalışmalarının temel ilkelerini yeniden gözden geçirmeyi, toplulukların kültürel gereksinmelerini göz önünde bulundurmaya ve değerlendirmeyi, kuruluşların bu kültürel durumlarda müzeyle iletişim ve işbirliği halinde olmalarını gerektirmektedir. Sutter ve Worts (2005) ve Lord (2007), müzenin hem kültürel sürdürülebilirliğini hem de kendi kurumsal sürdürülebilirliğini sağlamak için *kültürel kolaylaştırıcı* görevi görebileceğini ifade etmektedir. Bu rol müzeler için önemli ve yaşamsaldır. Onur'a (2012) göre, müzelerin kültürel kolaylaştırıcılığı, insanlığın sürdürülebilir bir yolda yürütmesine yardım etmek üzere, akademik dünya ile halk kitleleri arasında önemli bir yerde bulunmalarıyla ilişkilidir.

Greenhill'a (2007) göre, müzeler en temel ve geleneksel işlevlerini bile 21. yüzyıla ayak uydurmak adına demokratik bir kurum olmak amacıyla geliştirmektedir. Bu bağlamda geleneksel toplama işlevi daha demokratik bir koleksiyon yapma yöntemlerinin araştırılması konusunda yeni tartışmalara yol açmaktadır. Müzede artık neyin neden ve kim için önemli ve değerli olduğu ve toplumun yalnızca bir kesimini temsil eden nesnelerin toplanmasının ve ideolojik içerikli sergilerle geleneksel biçimlerde sergilenmesinin doğru olup olmadığı tartışılmaktadır. Müzenin koruma işlevi de nesnelerin neden ve hangi amaçla korunması gerektiği yönünde tartışılmaktadır. Nesnelere koruma ve sergileme işlevi çıkış gerekçesi bağlamında toplumsal işlevlerle bağlantılıdır. Çağdaş müzeler, toplumsal işlev kapsamında sosyal adaletin sağlanması, kültürel çeşitliliğin vurgulanması, ziyaretçi katılımının sağlanması ve toplumsal bağlılığın geliştirilmesi için sergilerin ne kadar önemli olduğunun bilincindedirler ve ortak bilinç ve bilgi merkezleri olarak, toplumsal sorunları ayrıntılarıyla ve şeffaf biçimde tartışırlar. Çoğu müze temalarını şeffaflık kuralına uygun biçimde hazırlamakta ve toplumun sergi tasarımına ve eğitim etkinliklerine doğrudan katılımını sağlamaya çalışmaktadır. Bu müzeler kültürel çeşitlilik ve çok kültürlülük kavramlarında yer alan "farklı" ve "yabancı" olanı değil, "benzer" ve "birlikte" olanı tartışmaya özen göstermektedir. Bu tartışmayı yaparken her kesimden insana söz hakkı tanınmaktadır (Guntarik, 2010).

Çağdaş müzeler katılımı sağlamak amacıyla koleksiyonlarını gözden geçirmekte ve duyarlıklarını, sergi temalarının saptanması, sergi tasarımının çeşitlilik göz önünde bulundurularak planlanması ve eğitim etkinliklerinde çeşitlilik vurgusunun doğrudan ya da dolaylı yollardan sürece eklenmesi biçiminde göstermektedir. Sandell'e (1998:405) göre, müzenin en önemli toplumsal işlevlerinden biri sosyal dışlanmayı önlemektir. Sandell, sosyal dışlanmayı bazı grupların ya da bireylerin pek çok konuda yoksun bırakılarak ötekileştirilmeleri süreci olarak

tanımlamaktadır. Dolayısıyla müzeler, herhangi bir müze ya da tarihi alanı ziyaret etme alışkanlığı olmayan sıra dışı gruplara hizmet eden acenteler haline gelmeli, bu grupların ilgisini çekecek sergiler ve eğitim programları hazırlamalıdır. Ancak müzeler hala bazı toplulukları sergilerine ve eğitim etkinliklerine dâhil etmemektedir. Politik baskıların, uluslararası ilişkilerin ve yönlendirme eksikliğinin sosyal dışlanma üzerindeki etkileri büyüktür. Sosyal dışlanma, bireylerin ya da bölgelerin işsizlik, düşük ücretli işlerde istihdam, barınma koşullarındaki yetersizlik, suç oranı yüksek bir çevrede yaşamak, sağlık sorunları ve parçalanmış bir aile gibi sorunlardan oluşan bir kavram haritasıdır. Bu sorunlarla karşı karşıya kalan bireyler kültür ve eğitim fırsatlarından yararlanmakta güçlük çekerler. Bu nedenle sosyal dışlanma kavramı çağdaş müzelerin önceliğidir. Sandell (1998), Galler'deki *Ulusal Kömür Müzesi*'nin emekli maden işçilerini yeni işçilere ve halka uygulama örneklerini göstermeleri için hafta sonları müzeye davet ettiklerini belirtmektedir. Dolayısıyla müzenin toplumsal olarak her kesimden insanın katılımını sağlayarak sürdürülebilirliği gerçekleştirme ve sosyal dışlanmayı engelleme amacı hayata geçirilir. Sandell (2003:45) katılımı, müzecilik bağlamında “kabul” ya da “izleyici geliştirme” olarak tanımlamaktadır. “Katılım” sürdürülebilirliğin en önemli unsurlarından biri olarak müzeciliğin öncelikleri arasındadır. Günümüzde müzelerin sosyal katılımı sağlamak amacıyla daha etkili bir ajandaya sahip oldukları söylenebilir.

Sosyal dışlanmanın bir sosyal “parçalanma, dağılma” süreci olduğu bilinciyle müzeler birey, toplum ve devlet arasındaki bağların ve ilişkilerin uğradığı erozyonun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak adına katılımı ele alınırken bireysel ve toplumsal düzeylerde ve hatta devlet düzeyinde etkinlikler hazırlamaktadır. Müze katılımının çıktıları arasında hoşgörü, toplumlulararasılık ve saygı yer alır. Bireysel düzeyde katılım, kendini gerçekleştirme, güven ve yaratıcılık kaynağıdır. Toplumsal düzeyde ise, sosyal yenilenme, sağlık, refah, sosyal yardım vb. alanlarda birey ve toplum arasındaki işbirliğini artırır ve toplumdaki dezavantajlı gruplar için olumlu sosyal çıktılar sağlayacak projeler üretilmesini destekler. Sosyal dışlanma kapsamına giren konularla mücadelede, müze katılımından faydalanılmaktadır. Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi (2001) katılım olgusunu ikinci maddede şöyle ele alınırken giderek çeşitlilik arz eden toplumlarda; çoğul, çeşitli ve dinamik kültürel kimliklerinin yanı sıra birlikte yaşamak için de istekli olan insanlar ve gruplar arasında uyumlu bir etkileşim sağlamanın esas olduğu; tüm vatandaşların bu sürece dâhil edilmesi gerektiği ve vatandaşların katılımına ilişkin politikaların; sosyal uyumun, sivil toplumun canlılığının ve barışın garantisi olduğu üzerinde durulmaktadır.

2000'den itibaren katılım içerikli çok sayıda ulusal ve uluslararası müze etkinliği gerçekleştirilmiştir. Dodd (2002:4), 1998-2000 yılları arasında Nottingham şehrindeki Kale Müzesi'nde dekoratif sanatlar galerisinde gerçekleştirilen *Her Nesne bir Öykü Anlatır* projesinin farklı yaş gruplarından ve etnik kimlikten izleyiciyi müzeye buluşturduğunu, dekoratif sanatlar konusunda açılan kurslarda işsiz gençlere sertifika eğitimi verilerek istihdama katkı sağlandığını belirtmektedir. *Whitney Amerikan Sanatları Müzesi*'nin 1997-2001 yılları arasında başlattığı *Genç Bakışlar Programı*'nda, lise öğrencileri müzede yarı zamanlı rehberlik yapmış ve müzede akranlarına yönelik eğitim programları hazırlamışlardır. Bu süreçte gençler, müzecilerle, sanatçılarla ve küratörlerle işbirliği yapmıştır (Linzer, 2010). Katılımın müzedeki sergi tasarımını nasıl etkilediğine ilişkin örneklerden biri Londra'daki Horniman Müzesi'ndeki *Müze Yeniden Yazmak* adlı atölye çalışmasıdır. Karayip Kadın Yazarlar Birliği, Londra Üniversitesi ve *Horniman Müzesi* işbirliği ile Afrika maddi kültürü üzerine gerçekleştirilen bu atölye çalışmalarında katılımcılar müze koleksiyonunda Afrika kültürüne ilişkin ve kadınla özdeşleşen nesnelerin büyük bölümünü incelemiş, bu nesnelerin kullanım amaçlarını ve işlevlerini yorumlamıştır. 1900'lerin başında Nijerya'daki Eloi halkı tarafından yapılmış “annelik figürü” isimli nesnenin, müzenin demokratik ve çeşitlilik içeren felsefesini tehlikeye sokabilecek örneklerden biri olduğu saptanmış, nesnenin tanıtım kartı katılımcılar tarafından ırkçı ifadeler içerdiği gerekçesiyle eleştirilerek yeniden yorumlanmıştır. Katılımcılar nesneye ilişkin mevcut bilgileri değerlendirmiş, beyin fırtınası, yaratıcı yazma ve ritim çalışması yöntemlerini kullanarak nesnenin tanıtım kartını yeniden yazmışlardır. Yeni kartta hem transatlantik köle ticaretinin ve sömürgeciliğin izlerini taşıyan ifadeler yer verilmiştir.

Çağdaş müzeler değişim kavramına yabancı değildir. Müzelerin değişen çevrelerine uyum sağlamaya çabaladıkları, yönetim ve finansman bağlamında çalışma pratiklerini yeniden düzenleme sürecinde yeni yaklaşımlara açık oldukları izlenmektedir. Müzenin sürdürülebilirliği sağlamak için toplumsal işlevlerini yerine getirme sürecinde "izleyici temelli" olması katılımı artırmaktadır (Simon, 2010). Newman ve Mclean (2002:59), müzelerin toplumsal kabule önemli katkılarda bulunan kurumlar olma potansiyellerinden söz ederler. Müzeler bu potansiyeli kültürel kimlik ve vatandaşlık kavramları üzerinden geliştirdiği sergiler ve eğitim etkinlikleriyle ele almaktadır. Müze ziyareti izleyici ve müze açısından toplumsal bir etkinliktir. Bu kapsamda "kimlik" ile müze arasında bağ kurmak ziyaretçilerin müze nesnelere kendi kimliklerinin temsilcisi olarak bakmalarını sağlar. Bu bağ ile izleyiciler, sergi ziyaretleri ya da etkinlikleri sonunda geçmişi yeniden keşfedip, bugünü tekrar yorumlayarak kendi kimliklerine ilişkin sorular sorup yanıt alabilecekleri, kimliklerini yeniden değerlendirebilecekleri ve farklı kimlikleri tanıyabilecekleri bir mekâna kavuşurlar. Çağdaş müze kimlik konusunda da tartışmalı ortamlar hazırlayarak çoklu bakış açıları oluşturmaktadır. Ulusal müzelerde belirgin olarak karşılaşılan ulusal kimlik oluşturma girişimleri farklı müze türlerinde uluslararası kimliklerin vurgulandığı ve kültürel çeşitliliğin derinlemesine tartışıldığı süreçlere dönüşmektedir. Kimliklerin hem farklılıklar hem de çeşitlilik bağlamında tartışılması, dışlanmayı önlemeye yönelik çalışmalar kapsamındadır.

Greenhill (1997), İngiltere'deki müzelerin bir bölümünün farklı kimliklerin dinamik ve uyumlu birlikteliği kapsamında kültürel çeşitliliği benimsediğini, sergilerde, eğitim etkinliklerinde bu kavramlara ilişkin ayrıntılı bir araştırma ve geliştirme çalışması yaptıklarını vurgulamaktadır. Günümüzde İngiltere'de köleliğe, Afrikalı ve Asyalı göçmenlerin kültürlerine ve uluslararası göçe vurgu yapan, Viktorya Dönemi'nde fabrikalarda ve madenlerde çalışan çocukların sorunlarına değinen, çocuk kültürünü yansıtan, engelli insanların hayatlarından kesitler sunan ve kadın kültüründen eşcinselliğe kadar pek çok konuya değinen geçici ve sürekli müze sergileri açılmaktadır. Londra'da 18. ve 19. Yüzyıllar boyunca yoksul çocuklara barınma, yeme-içme ve eğitim olanakları sunan Ragged Okulları'nın müze haline getirilmesi, Londra'nın şehir merkezinde bir Göç ve Çeşitlilik Müzesi açılması, Londra Müzesi'nde şeker kamışı ve kahve ile bağlantılı deniz aşırı ticaretin neden olduğu köleciliğe ilişkin ayrıntılı sergiler hazırlanması ve Bethnal Green semtindeki Çocukluk Müzesi'nin Londra'da çocukluğun tarihini ayrıntılı ve bilimsel olarak araştıran en önemli başvuru noktası haline gelmesi önemli göstergelerdir.

Crooke (2007)'a göre, kültürel çeşitlilik ve çokkültürlülük kavramları müzelerin politikalarını ve planlarını etkiler. Çokkültürlülük ideolojisi; farklılığa saygı göstermeyi, farklı değerlerin, inançların ve yaşam biçimlerinin tanınmasını destekleyen ve güçlendiren bir araç olarak yaygınlaşmıştır. Siyasal bağlamda ise, topluluklar arasındaki anlayışı artıran ve ırk gerilimini azaltan bir araç olarak kullanılmaktadır. Farklı kültürlerin barış ve refah için önemli olduğunun kabul edilmesi ise kültürel çeşitliliğin kabulünün göstergesidir. Kültürel çeşitlilik insanlığın ortak mirası olarak, demokrasi, hoşgörü, toplumsal adalet ve karşılıklı saygının desteklenmesi için vurgulanmaktadır. Kültürel çeşitlilik ya da çokkültürlülük kavramları yalnızca çağdaş bir yaklaşım olarak müzelerin sergi tasarımları ya da etkinlikleri kapsamında değil, aynı zamanda personel istihdam politikalarında da kendini göstermektedir. Sandell (2000:214) İngiltere müzelerinin işgücünü oluşturan personelin kültürel çeşitliliğinin bu müzeler için hem birbirleriyle rekabet etme, hem de halka hizmet etme süreçlerinde önemli bir avantaj sağladığından, dolayısıyla sürdürülebilirliği sağladığından söz etmektedir. Sandell ayrıca, İngiltere'de müze sektöründeki kültürel çeşitliliğin diğer sektörlerdeki çeşitlilikle karşılaştırıldığında faydacı değil, daha ahlaki ve sosyal amaçlarla oluşturulduğunu da vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu kavram çoğu ulusal

müze kuruluşunun etik kodlar adlı müzecilik ilke ve davranış takımlarında da ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Talboys'a (2005:15) göre toplumların kültürel çeşitliliği görmezden gelmesi, hem ulusal, hem de uluslararası platformlarda uzlaşmadan uzaklaşması ve nesnelere, değerlere vb. çok çabuk tüketmeleri gelecek için endişe vericidir. Bu endişeleri ortadan kaldırmak için kültürel farklılıkları ve çevresel kuralların gelişiminin daha rahat kavranmasını sağlayan müzelerin, birleştirici potansiyelinin kullanılması önemlidir. Müzeler bu potansiyellerini kullandıkları sürece merak uyandırarak geniş kitlelere ulaşacak ve sürdürülebilirliklerini sağlayacaklardır. Bu süreçte müzeler personel yetiştirmeli, onları sürekli gelişimleri konusunda desteklemeli ve personel çeşitliliğini sağlamalıdır. 21. yüzyılın müzesinin sorumlulukları çeşitlenmiştir: "Kendini yansıtmaya, ifade özgürlüğü, anlaşmazlık, çok anlamlılık, kritik düşünce, analitik düşünce, hassasiyet, sosyal sorumluluk vb." (Pearce, 1992; Weil, 1990). Yeni müzecilik anlayışının getirdiği bu ifadelerin müzeyi, "maddi kültürün koleksiyoncusu" ya da "somut ve somut olmayan kültürel mirasın bekçisi" olmanın ötesine taşıyarak topluma mal ettiği unutulmamalıdır.

1.2. Türkiye'deki Müzelerin Toplumsal İşlevlerine Yönelik Gelişmeler

Türkiye'de özellikle 2004'te *Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu*'nun çıkarılmasıyla birlikte kültürel ve sanatsal etkinliklerin düzenlendiği ve sergilendiği müzeler bu teşvik kapsamında önemli bir yönelim haline gelmiştir. Bununla birlikte taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım veya işletilmesinin yanı sıra kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, belgelendirilmesi, arşivlenmesi, yayınlanması, eğitimi, öğretimi ve tanıtılması etkinlikleri için sağlanan destekler yeni müzeler açılmasını sağlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü verilerine göre (2013), Türkiye'de Bakanlığa bağlı 192 müze bulunmaktadır. Özel müze sayısı ise 193'e ulaşmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013). Bakanlığa bağlı müzelerde koleksiyon içeriği ağırlıklı olarak arkeolojik ve etnografik nesnedir. Özel müzeler ise, sanata, yerel tarihe, mutfak kültürüne, kadın olgusuna, çocuk kültürüne, tarım ve hayvancılığa, siyasete, göç olgusuna, bölgesel özelliklere, medyaya ve bilim - teknolojiye odaklanacak çeşitliliktedir. KTB'nin 2009'dan beri çağdaş kültür politikaları ve uygulamalar kapsamında bünyesindeki müzelerin iyileştirilmesinin yanında "çocuk dostu" hale getirilmesi, eski eserlerin bakım ve onarımlarında teknolojinin kullanılması, sergi tasarım ve sunumlarında danışmanlık hizmeti alınması, müze teknolojilerinin kullanılması, bazı müzelerde engelli ziyaretçiler için çeşitli hizmetlerin başlaması ve Türkiye'den yurt dışına yasal olmayan yollarla kaçırılan eserlerin iadesine ilişkin girişimleri vardır. Bununla birlikte özel müzeler de halkın eğitimi için ulusal ve uluslararası konferans ve seminerlerin düzenlendiği, sosyo - kültürel etkinliklerin ve sergilerin gerçekleştirildiği, bilimsel yayınların yapıldığı, Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunan eğitim ve kültür kurumları hâline gelmektedir. Hem KTB'nin hem de özel müzelerin bu girişimleri müzecilikte çağı yakalamak ve izleyicilere kaliteli hizmet sunmak istemenin yanında, aynı zamanda reklam ve tanıtımla mevcut gelirlerini de artırmaktır. Bir anlamda Türkiye müzeleri sürdürülebilirliğin yollarını aramaktadır. Bu doğrultuda KTB, 2000'den beri kendisine bağlı müze ve öğrenme yerlerinin teknolojik altyapısının oluşturulması için projeler hazırlamaktadır. Öncelikle 48 öğrenme yeri ve müzede yeni nesil gişe satış altyapılarının, müze teknolojilerinin ve reklam ağlarının kurulması ve modern biletleme uygulamalarının kullanılması gündeme gelmiştir. Bu yeniliklerin gerçekleştirildiği müzelere internet erişimi sağlanmış ve dijital bilgi rehberleri yerleştirilmiştir. Bu sistemler farklı dillerde hazırlanmış ve her müzenin kendi koleksiyonuna uyarlanmıştır. Bu çalışmalar belli sayıda müze ile sınırlandırılmıştır ancak yaygınlaşması planlanmaktadır.

Türkiye'de çağdaş müzecilik anlayışı çerçevesinde bölgesel ve ülkesel kültürel çeşitliliği yansıtmaya yaklaşımı gözlenmektedir. AB uyum kapsamında Türkiye'nin *Kültür 2000 Programı*'na 2006-2007 arasında katılması bunda etkili olmuştur. KTB'nin Türkiye adına sorumlu otorite olarak seçildiği programda kültürel farklılıkların öne çıkarılması ve yeni kültürel ifade şekillerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin hazırlaması gereken kültür politikası için örnek oluşturabilecek bir gelişme KTB tarafından 2007'de yayımlanan *Türkiye Turizm Stratejisi*

2023 (Eylem Planı 2007-2013)'tür. Planda, kentsel ölçekte markalaşmak için uluslararası standartlarda kentsel sembol oluşturacak kent müzeleri kurma hedefinden söz edilmektedir. 2010'da Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından ortak yayınlanan *AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog- Müzeler Hibe Programı (ICD-MUSE)* Türkiye, Avrupa Birliği üye devletleri ve aday ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları ve müzeler arasında müzecilik etkinlikleri aracılığıyla kültürlerarası diyalogu geliştirmeyi hedeflemiştir ve program kapsamında çok sayıda müze uluslararası arenada farklı müzelerle işbirliği geliştirerek ulusal kültürel değerler bağlamında Türkiye kültürünün çeşitliliğini ve zenginliğini paylaşma ve tanıtma olanağı bulmuştur.

Mevcut devlet müzelerinin iyileştirilme ve yenilenme çalışmaları, çocuk eğitim atölyelerinin oluşturulması, henüz yeterli sayı ve içerikte olmasa da kent müzelerinin açılması, özel müzeler başta olmak üzere yeni müzelerde engelli ziyaretçilere çeşitli hizmetlerin sunulması, somut olmayan kültürel mirası içeren müzeler kurulması, kişi ve topluluk kültürünü temsil eden ilgi müzelerinin sayısının artması bu yaklaşımı gözler önüne sermektedir. Son yıllarda kent tarihine ve kentlilik bilincine ilişkin çok sayıda müze açılmıştır. Kültürel çeşitlilik çalışmaları dâhilinde tarihle yüzleşme olanağı yakalamak amacıyla siyasi tarihe odaklanan müzeler açılmaktadır. Cezaevinden müzeye dönüştürülen binalar, bir siyasetçinin yaşamının ayrıntılarını paylaşan müzeler, geçici olarak açılan ve siyasi suçları gündeme getiren sergiler önek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte somut olmayan kültürel mirasın çeşitliliği üzerine çalışan, yerel kültürlerin zenginliğinin çeşitli unsurlarına yer veren yeni müzelerin açılması da müzecilik hareketlerinin ivme kazanması ve kültürel çeşitliliğin vurgulanması bakımından önemlidir. Çocuk ve gençlere yönelik müze sayısında önemli artışlar gözlenmektedir. Bu müzeler arasında çocuk müzeleri, bilim merkezleri ve oyun/oyuncak müzeleri öne çıkmaktadır. Çoğu müze türü ne olursa olsun kendi bünyesinde çocuk eğitim bölümleri açmaya başlamıştır. Öte yandan Türkiye ilk kadın müzesini İzmir'de açmıştır ve kadın müzesi konulu yeni girişimlere sahne olacaktır. Türkiye'deki müzelerin büyük bölümünün çeşitli nedenlerle engelli ziyaretçiler için çağdaş müzecilik yaklaşımıyla örtüşen yeniliklere yer verdikleri söylenemez ancak son yıllarda birçok müzenin engelli ziyaretçiler için girişimlerde bulunduğu gözlenmektedir. Müzelerde görme engelliler için Braille Alfabesinin kullanılması, hissedilebilir yol hazırlamak, engelli asansörlerinin müzeye yerleştirilmesi, müze galerilerinde eserlerin kopyalarına yer vermek gibi girişimler yeni müzelerde izlenmektedir.

Türkiye'de son yıllarda müzecilik alanında yukarıda sözü edilen gelişmeler önemli olmakla birlikte; müzelerin tam anlamıyla kültürel çeşitliliği vurguladıkları, toplumsal katılımı sağladıkları ve demokratik kurumlar haline geldiklerini söylemek iddialı olacaktır. Süreçsel olarak Türkiye müzelerinde ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte müzelerin artan ziyaretçi sayılarında sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmekte ve bu amaçla müzelerin toplumsal işlevlerinin vurgulanması gerekmektedir. Dinçer, Enlil ve Ünsal (2011:81) Türkiye'de müze yönetiminin özerk olmaması, toplumla ilişkilerde yetersizlik, değerlendirme ve hizmet kalitesinin ölçülememesi, müzecilik mesleğinin kabul görmemesi ve iletişim altyapısındaki yetersizlik nedeniyle Türkiye'deki devlet müzelerinin büyük bölümünün kamusal bir merkezi otorite görünümünde olduğunu ve toplumsal katılıma katkılarının yeterli olmadığını belirtmektedir. Öte yandan Dinçer, Enlil ve Ünsal (2011:81), müzelerde sadece eğitim etkinlikleri düzenlemenin katılımcılık göstergesi olamayacağını da vurgulamaktadır. Dolayısıyla müzenin sergilediği eserlerin, tarihi anlatılarını gözden geçirmesi, çoğulculuk, yerel kimlikler, kültürler ve farklı düşüncelere ifade ortamı yaratacak biçimde düzenlenmesi ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği geliştirmesi gerekmektedir. Bu işbirliği sürecinde müze personelinin bu düzenlemeler için alt yapı oluşturacak birikiminin olması ve yeni müzecilik kavramları konusunda hizmet içi süreçlere alınması gerekmektedir. Dolayısıyla müze personellerinin mevcut

birikimlerinden yola çıkılarak çağdaş müzecilik yaklaşımına ve müzenin yenilenen ve çeşitlenen işlevlerine ilişkin görüşlerini bilmek önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki müzelerde çalışan uzmanların (müzelerde görevli arkeolog ve müze araştırmacıları) çağdaş müzenin toplumsal işlevlerine ilişkin görüşlerini saptamaktır. Bu genel amaç doğrultusunda çalışmada müze uzmanlarının müzenin toplumsal işlevleri kapsamında değerlendirilen ve alan yazında geniş biçimde yer bulan ulaşılabilirlik ve kültürel çeşitliliğin sunulmasına ilişkin görüşleri de paylaşılmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmada alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik olan nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, Punch, 2014). Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istenildiğinde tercih edilir (Büyüköztürk vd. 2014). Kartopu örnekleme türünde araştırmacı, konuya ilişkin en çok bilgi sahibi olan kişilere ulaşmaya çalışmaktadır. Ulaşılan kişilerin araştırmacıya önereceği isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam edecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu nedenle araştırmacı, müzelerde çalışan uzmanların, konu hakkında bilgi sahibi olduklarını düşündükleri ve veri toplama aracının uygulanmasını önerdikleri arkadaşlarına ulaşarak araştırmanın örnekleme grubunu belirlemiştir. Veri toplama aracı seçilen iki müze uzmanına gönderilmiş ve ardından bu uzmanların önerdiği arkadaşlarına ulaşılmıştır. Böylece katılımcılar 11 farklı ildeki çeşitli müzelerde görev yapan, 53 müze uzmanından oluşmuştur. Katılımcıların görev yaptığı müzeler Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Türk Hamam Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Mardin Müzesi, Diyarbakır Müzesi, Aydın Arkeoloji Müzesi, Konya Müzesi, Tire Müzesi, Afrodiasias Müzesi, Çankırı Müzesi, Yozgat Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi ve Batman Müzesi'dir.

2.1. Veri Toplama Aracı

Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan ve uzman görüşüne sunulan, yapılandırılmış bir soru formu ile toplanmıştır. Soru formu, ilgili kaynakların taranması ve alan uzmanlarına danışılması ile son şeklini almış ve müzenin toplumsal işlevleri bağlamında ulaşılabilirlik ve kültürel çeşitlilik olgularına dayandırılmıştır. Soru formunda açık uçlu üç soru bulunmaktadır. Soru formunda yer alan sorular şunlardır:

1. Müzenin toplumsal işlevleri nelerdir?
2. Müzeyi herkes için ulaşılabilir kılanın yolları nelerdir?
3. Müzenin sergi ve etkinliklerinde kültürel çeşitlilik nasıl vurgulanabilir?

2.2. Verilerin Analizi

Nitel araştırma kendi doğal akışı içindeki sosyal hayatın incelenmesine yoğunlaşır. Sosyal yaşamın zenginliği ve karmaşıklığı, sosyal hayata dair farklı bakış açıları ve çözümleme türleri olduğu, dolayısıyla da nitel verilerin çözümlenmesinde çok çeşitli bakış açılarının ve uygulamaların olduğu anlamına gelmektedir (Punch, 2014). Öte yandan nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik sağlama, sözel verilere dayanması bakımından nicel araştırmalara göre daha zordur. Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre, güvenilirlik için en kullanışlı yöntemlerden biri, araştırmanın her bir aşamasının ve izlenen yolun detaylı olarak tanımlanmasıdır. Bu nedenle güvenilirliğin sağlanması amacıyla araştırmanın her aşaması ve izlenen yol detaylı olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte toplanan veriler betimsel bir yaklaşımla doğrudan ve eksiksiz olarak sunulmuştur. Araştırmacı soru formu elde ettiği verileri herhangi bir yorum katmadan okuyucuya sunmuş ve sadece tartışma ve yorum bölümünde analizlerini yorumlamıştır.

İç geçerliğin sağlanabilmesi için soru formları iki araştırmacı tarafından incelenmiş ve bulgular karşılaştırılmıştır. Araştırmanın verilerinin ayrı bir yerde dökümü alınmıştır. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar ortak olan betimlere göre ayrılmıştır. Bu betimlemeler

kodlanarak kategoriler oluşturulmuş ve her kategori araştırma soruları altında sınıflandırılmıştır. Veriler kodlanırken katılımcıların ifade ettikleri kelime grupları dikkate alınmıştır. Verilerin eşleştirilmesi sürecinde katılımcılardan yapılacak doğrudan alıntılar da belirlenmiştir ve çalışmada sunulmuştur.

3. Bulgular

Müze uzmanlarından alınan yanıtların metne dönüştürülmesi ve yapılan sınıflandırma ve kodlama sonucunda sorulan sorulara ilişkin temalar aşağıdaki alt kategorilere ayrılmıştır.

Tablo 1: Temalar ve Alt Kategoriler Tablosu

Temalar	Alt Kategoriler
Müzenin Toplumsal İşlevi	-Tarih, kültür ve çevre bilinci kazandırma -Topluma yön verme (Kültürel değer oluşturma) -Toplumla iletişim kurma
Müzeyi Ulaşılabilir Kılmak	- Müzenin Tanıtımı -Müze ve kurum/kuruluşlararası işbirliği -Müze politikası -Müze ve ziyaretçi ilişkileri -Müzede teknoloji kullanımı
Sergi ve Etkinliklerde Kültürel Çeşitlilik	- Sergi tasarımı -Sunum -Araştırma -Müze Eğitimi -Müze ve Ziyaretçi ilişkileri

3.1. Müzenin Toplumsal İşlevlerine İlişkin Görüşler:

Araştırmanın birinci sorusu olan “Müzenin toplumsal işlevleri nelerdir?” e alınan yanıtlar Tablo 2.’de belirtilmiştir.

Tablo 2: Müzenin toplumsal işlevleri nelerdir? Sorusuna Alınan Yanıtlar

Kategoriler	Betimlemeler
Yüz yüze ve uzaktan eğitim	- Toplumla eğitim vermek. - Yaşantılara dayalı öğrenmeyi sağlamak. - Araştırma sonuçlarını halka sunmak. - Farklı yaş grupları ve her kesim için eğitim faaliyetleri hazırlamak. - Eğitici ve çağdaş sergiler hazırlamak. - Toplumun genel eğitim seviyesini artırmak. - Müze-okul işbirliğini sağlamak.
Tarih, kültür ve çevre bilinci kazandırma	- Yeni nesillere çevre ve tarih bilinci aşlamak. - Geçmiş konusunda toplumu bilgilendirmek - Toplumsal kimliği tanıtmak. - Toplumun geçmişini yüzleştirmek. - Toplumsal hafıza oluşturmak. - Gençlere tarihi dokuyu sevmeye ve koruma duygusunu aşlamak. - Kültürel kimlikleri ortaya çıkarmak. - Doğayı gerçekleriyle tanıtmak. - Tarihi ve tarihi eserleri halkla buluşturmak. - Kültür varlıklarının korunması ve yaşatılması bilincini kazandırmak.
Toplumla yön verme (Kültürel değer oluşturma)	- Kültür çeşitliliği açısından farkındalığı artırmak. - Toplumda hoşgörü, anlayış ve sevgiyi artırmak. - Toplumun sanatsal zevkini yükseltmek. - Geçmişe dair eserleri sergileyerek kültürel değerlerin oluşmasına katkı sağlamak. - Toplumun estetik anlayış ve değerlerini yükseltmek. - Toplumun siyasal değerlerini yansıtmak. - Ziyaretçileri müzeden çok yönlü bilgiler olarak ayırmalarını sağlamak. - Arkeolojik, sanatsal, kültürel değerleri en iyi şekilde halka aktarmak ve halkın bu değerleri benimsemesi

	sağlamak. - Kültürel sürdürülebilirliği sağlamak.
Toplumla iletişim kurma	- Sosyal projelerle halkı müzeye çekmeye çalışmak. - Bilgi ve bulguları anlaşılır biçimde toplumla paylaşmak için halka ulaşmak. - Müze-toplum diyalogunu geliştirmek. - Kamu personeli, güvenlik birimleri, öğretmenler ve öğrenciler ile iletişim ve işbirliği kurmak. - Topluma mesajlar vermek, toplumdaki mesajlar almak ve bu mesajları dönüştürerek yeniden toplumla iletişime geçmek. - Toplumların birbirini tanımalarını sağlarlar.

Müze uzmanlarına göre müzenin toplumsal işlevleri, eğitim, tarih, kültür ve çevre bilinci kazandırma, kültürel değer oluşturma ve toplumla iletişim kurmadır. bu işlevler arasında "eğitim" en toplumsal olandır. Uzmanların yanıtlarında ayrıntılı müze tanımlarına rastlanmaktadır. Bu tanımlardan hareketle uzmanlara göre eğitim müzenin en çağdaş işlevlerden biridir. Müzede verilen eğitim yaşantılara dayalı olmalı, farklı yaş grupları için ayrı ayrı tasarlanmalı ve katılımcının kendi yaşantısından öğeler buldurmalarıdır. Okullarla yapılacak işbirlikleriyle müze toplumun genel eğitim seviyesini yükseltecektir. Uzmanlara göre, müze tanımından da anlaşılacağı üzere topluma tarih, kültür ve çevre bilinci kazandırır; kültürel varlıklara ilişkin bilinç oluşturur. Bu süreçte topluma kimliğini tanıtmak ve toplumsal hafızayı oluşturmak gibi işlevleri de yerine getirir. Müze topluma kimliğini tanıtırken bunu kültürel kimlikleri ortaya çıkararak yapmaktadır. Öte yandan toplumu geçmişle yüzleştirerek tarih bilincini yerleştirmeye çalışır. Uzmanlara göre müzenin en önemli toplumsal işlevlerinden biri kültürel değer oluşturmaktır.

"Müzelerdeki eserlerle ilgili olarak eğitici ve çağdaş bir sergileme yapılarak halkın eğitimine katkıda bulunmak, hem günümüzü hem de geleceği aydınlatarak bireylerin geçmişini daha iyi tanımalarını sağlamak; bu yolla kültürel değerlerin oluşmasına katkı sağlamak" [Kadın]

Müze, kültürel çeşitlilik açısından farkındalığı artırarak toplumsal işlevlerini yerine getirir. Kültürel çeşitliliği artırmak, toplumda aynı zamanda hoşgörü, anlayış ve sevgiyi de artırmaktır.

"Müze kültürel çeşitliliğin derinliğini takip etmek ve değişimleri fark edebilmek için önemli bir araçtır" [Erkek]

Müze arkeolojik, sanatsal, kültürel değerleri en iyi şekilde halka aktararak hem halkın bu değerleri benimsemesini, hem de müzeden çok yönlü bilgiler alarak ayrılmasını sağlar. Müze böylece kültürel sürdürülebilirliği gerçekleştirir. Müze uzmanlarının toplumsal işlev bağlamında sürdürülebilirliği, tarihle yüzleşmeyi, kültürel kimlikleri vurgulamanın önemini ifade etmeleri çağdaş müzecilik yaklaşımlarını yakından izlediklerini göstermektedir. Uzmanlar müzenin toplumsal işlevi kapsamında iletişime öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu amaçla sosyal projeler yapılmalı, halk müzeye çekilmelidir. Müze ile toplumun diyalogunu sağlamak her kesimden insanla iletişim ve işbirliği kurmaktan geçer. Müze uzmanlarına göre müzenin topluma verecek bir mesajı olmalıdır. Aynı şekilde karşılıklı iletişimle müze, toplumdaki mesajlar almalı ve bu iletişimi sürdürmelidir. Ayrıca uzmanlara göre, müze sadece kendi toplumu ile değil, farklı toplumlarla da iletişime geçerek, toplumların birbirini tanımalarını sağlar.

"Müzelerin toplumsal mesajlar vermesi, diğer yandan toplumdan mesaj alması ve bu mesajları dönüştürerek yeniden toplumla iletişime geçmesi gerekmektedir" [Kadın]

"Müzeler sosyal projelerle halkı müzeye çekmeye çalışmalı ve her sınıftan, her yaşta insanın müzede kendisine ait bir şeyler bulmasını sağlamalıdır" [Erkek]

"Müze toplumun çeşitli birimlerine birtakım etkinliklerle tarihi çevreyi inceleme gezilerinin yanı sıra sergi, seminer, dia-film, atölye, kurs gibi etkinliklerle kültür ve sanat hazinelerinin topluma ulaşmasına olanak sağlayıp, müze-toplum diyalogunu geliştirip toplumsal anlamaya katkı sağlar" [Kadın]

3.2. Müzenin herkes için Ulaşılabilir Hale Getirilmesi için Uygulanabilecek Yöntemlere İlişkin Görüşler

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Müze için ulaşılabilir kılmanın yolları nelerdir?” e alınan yanıtlar Tablo 3.’de belirtilmiştir.

Tablo 3: Müze için ulaşılabilir kılmanın yolları nelerdir? Sorusuna alınan yanıtlar.

Kategoriler	Betimlemeler
Müzenin Tanıtımı	<ul style="list-style-type: none">- Görsel ve yazılı medyayı etkin kullanmak.- Müzenin etkinliklerini düzenli olarak duyurmak.- Müze levhalarını şehir içinde merkezi yerlere yerleştirmek.- Müze tanıtım levha, ilan tahtası ve afişlerini canlı ve dikkat çekici biçimde tasarlamak.- Yerli ve yabancı turistlerin ilgilerine yönelik tanıtımlar hazırlamak.- Müzeyle gelemeyenlere gezici sergilerle ulaşılabilir.- Müzeleri daha popüler alışkanlıklar arasında sunmak ve vurgulamak (TV programları, konser, Sinema filmi vb.).
Müze ve kurum/kuruluşlar arası işbirliği	<ul style="list-style-type: none">- Yeni nesillere çevre ve tarih bilinci aşılamak.- Geçmiş konusunda toplumu bilgilendirmek- Toplumsal kimliği tanıtmak.- Toplumu geçmişleriyle yüzleştirmek.- Toplumsal hafıza oluşturmak.- Gençlere tarihi dokuyu sevmeye ve koruma duygusunu aşılamak.- Kültürel kimlikleri ortaya çıkarmak.- Doğayı gerçekleriyle tanıtmak.- Tarihi ve tarihi eserleri halkla buluşturmak.- Kültür varlıklarının korunması ve yaşatılması bilincini kazandırmak.
Müze politikası	<ul style="list-style-type: none">- Müze girişleri ücretsiz hale getirilmeli.- Müze girişlerinde indirim yapılabilir.- Ücretsiz halk günleri düzenlenmelidir.- Müze yönetimi konusunda uzman kişiler istihdam edilmelidir.- Müze bir yaşam alanı olarak tasarlanmalıdır yani kafeteryası, müze satış mağazası, ziyaretçiler için dinlenme alanı, çocuk oyun alanları vb. müzede bulunmalıdır.- Müzeler şehir merkezlerinde ve kolay ulaşılabilir yerlere kurulmalıdır.- Çok dilli sergi etiketleri ve bilgi panoları hazırlanmalıdır. .
Müzede teknoloji kullanımı	<ul style="list-style-type: none">-Müzelerin internet sitesi bulunmalıdır.- Müzelerde sanal müze uygulamasına neden olmuştur.-İnteraktif müze teknolojileri kullanılmalı.-Araştırmacılar için eserlerin fotoğraflarına ve envanter bilgilerine dijital ortamda ulaşabilecekleri bir altyapı oluşturulmalıdır.
Müze ve ziyaretçi ilişkileri	<ul style="list-style-type: none">-Müzenin fiziksel ortamı engelli ziyaretçilere uygun hale getirilmelidir.- Çocuklar için özel bölümler hazırlanmalıdır.- Önce yerel halka ilişkin bilgiler araştırılmalıdır.- Ziyaretçi araştırması yapılmalıdır. Hedef kitlenin ekonomik, sosyal ve kültürel durumu değerlendirilmelidir.

53 müze uzmanının tamamı müzenin ücretsiz hale getirilmesinin ulaşılabilirliği artıracığı görüşündedir. Ayrıca müzelerin ücretsiz rehberli turlar düzenlemesi ziyaretçi sayısını artıracak, müzeyle erişim isteği konusunda olumlu sonuçlar doğuracaktır.

“Müzeler ücretsiz olabilir. Özellikle kırsalda yaşayan kişiler için müzelere ücretsiz özel geziler düzenlenebilir”. [Erkek]

Uzmanların görüş birliğine vardıkları bir konu da müze ulaşılabilirliğinin fiziksel olarak planlanmasıdır. Müze binasının şehrin merkezi ve kolay ulaşılabilir noktasında kurulması ulaşılabilirliği sağlayacaktır.

“Müzeler şehir merkezinde kurulmalıdır. Örneğin parklar vb. gibi sosyal açıdan sık kullanılan bu gibi alanlarda ya da buralara yakın olmalı ve müze ziyaretlerini artırmak için günün koşullarına uygun tanıtım yapılmalı”. [Kadın]

Uzmanlar enteraktif müzeciliğin ve sanal müze uygulamalarının da ulaşılabilirliği artıracığı görüşündedir. Bununla birlikte müzelerin internet sitelerini aktif olarak bizzat güncellemeleri ve gerekli duyuruları buradan yapmaları etkili olacaktır. Öte yandan müzeler gerektiğinde insanların ayağına götürülmelidir. Gezici müzeler, sunumlar, konferanslar, seminerler vb. aracılığıyla müzeler çeşitli sosyal projelerin uygulama alanları olabilir. Müze, araştırmacılar için uygun çalışma alanlarını oluşturmali ve onlar için de ulaşılabilir olmalıdır. Ayrıca müzeye ücretsiz ulaşım sağlamak müze açısından önemli bir gider olmakla birlikte ulaşılabilirlik açısından etkilidir.

“Her müze sanal bir müze oluşturmalıdır. Açık hava müzeleri gibi müzelere ise özel ulaşım hizmetleri sağlanabilir. Okullarda arkeoloji ve sanat tarihi gibi alanları seçen öğrencilerin müze ve ören yerlerinde etkili çalışmalar yapmaları sağlanmalıdır”. [Kadın]

“Müzenin uzman kadroları ulaşım sıkıntısı çeken ilçe ve köylere müzeyi ve tarihi eserleri - buralarda yaşayan insanların ayaklarına- götürmelidir”. [Erkek]

Müze uzmanları Türkiye’deki müzelerin etkili biçimde hem yurt içinde hem de yurt dışında yeterli ölçüde tanıtılmadığını düşünmektedir. Müzeler ziyareti popüler bir alışkanlık değildir, toplumun müze bilinci düşüktür ancak tanıtımlarla ve sunumlarla müzeler popüler hale getirilebilir. Bunun için de görsel kültür unsurları kullanılmalıdır. Medya ile kurulacak işbirlikleri, reklamlar, tanıtım filmleri bu konuda yardımcı olacaktır.

“Müzeleri daha popüler alışkanlıklar arasında sunmak ve vurgulamak gereklidir (TV programları, popüler konserler ya da sinema filmleri gibi)”. [Kadın]

“Müzedeki eserlerin hikâyelerini en iyi şekilde anlatan görsel ve işitsel araçlarla, internetle desteklenmelidir. Müze ziyaretçilerinin sayısını artırmak amacıyla konferanslar, seminerler düzenlenmeli, broşür ve kitap bastırmak, film ve dia gösterileri hazırlamak faydalı olacaktır”. [Kadın]

Eğitim de uzmanlar tarafından müzenin ulaşılabilirliğini artıran bir işlev olarak düşünülmektedir. Müze eğitimi hem öğrenciler hem de çocuklar ve yetişkinler için müzeyi tanımada çok önemli bir yere sahiptir ve medya da bu konuya ilgi duyarak müzenin tanıtımının yapılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla müze eğitiminin okul programlarında zorunlu hale getirilmesi gerekir. Müze uzmanlığı eğitimi ve hizmet içi her türlü eğitim de bu konuyu tartışmak için önemli bir fırsattır. Müzeye ulaşılabilirliği artırmak için yapılabilecek çağdaş düzenlemeler ve uygulamalar bu eğitimlerde tartışılabilir. Müzede kullanılan dil de ulaşılabilirlik kapsamında değerlendirilmektedir. Uzmanların tamamı sergilerde kullanılan terminolojinin ziyaretçi açısından anlaşılabilir olmadığını belirtmiştir ve sadeleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

“Sergilerde herkesin kolaylıkla anlayabileceği sunumlara, panolara yer verilmeli, anlatım dili sadeleştirilmelidir”. [Kadın]

“Müzelerin erişilebilir kılınması için dikkat edilmesi gereken en önemli konu eser ve ziyaretçi arasındaki iletişimin sağlanmasıdır. Eser ziyaretçinin bilgisine, dinine, diline, siyasi görüşüne ve değer yargılarına göre anlamlar taşımıyor ve bir çağrışım yapmıyorsa anlam ifade etmeyecektir. Bu durumda müzenin asıl hedef kitlesi sergileme politikasını da belirleyecektir. Ulaşılabilirliğin dil yönünden bir engele takılmaması için çok dilli etiketlere ve bilgi panolarına ihtiyaç vardır”. [Kadın]

Uzmanlara göre müzeyi ulaşılabilir kılmak için ziyaretçiyi çok iyi tanımak gereklidir. Bu süreçte yerel yönetimlerle işbirliği yapmak önemlidir. Yerel yönetimler aracılığıyla yakın çevredeki halk çeşitli projeler sayesinde müzeye taşınabilecek ve beklentileri öğrenilebilecektir. Böylece müze ziyaretçi için bir yaşam alanı olarak tasarlanabilir. Çocuklar için oyun, yetişkinler için ise dinlenme alanları vb. kurulabilir.

“Müze ziyaretçisini tanımak önemlidir. Ancak bu bilme süreci de ülkemiz müzelerinden genellikle teknik hazırlıklarla kotarılan bir süreç olmaktan çok uzak olup kabuller, şablonlar ya da çoğunluk temelli şekillenir. Öncelikle böyle uygulamalara ihtiyaç olduğunun bilincinde olunması, farklı kesimlere yönelik üretim ve ardından tanıtım süreçlerinin geliştirilmesi gerekir”. [Erkek]

“Müze, toplum merkezleri, üniversiteler, belediyeler ve sosyal hizmetler gibi kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlayarak onlardan destek almalıdır”. [Erkek]

“Müze içinde her kesimden ziyaretçiye cazip gelecek ortamlar yaratılmalıdır”. [Kadın]

Uzman ifadeleri incelendiğinde müzelerin hem hizmetler hem de fiziksel özellikler bağlamında engelli ziyaretçilere uygun olarak düzenlenmesi gerektiğine ilişkin yalnızca bir ifadeye rastlanmıştır. Diğer müze uzmanlarının engelli ziyaretçilerin müze sergilerine ve etkinliklerine katılımını ulaşılabirlikle ilişkilendirmedikleri anlaşılmaktadır.

“Müze binası olarak inşa edilen binalarda tekerlekli sandalye kullanan, yürüme güçlüğü çeken, görme ya da işitme engeli olan ziyaretçilerin müze ziyaretini kolaylaştıracak teknolojiler kullanılmalıdır. Aynı teknoloji den sergileme anlamında da faydalanılmalıdır. Eserlerin ve bilgilerin camekânların arkasında sergilendiği bir müze görme engelli ziyaretçilere hitap etmeyecektir. Bu ziyaretçiler için sözlü iletişim kuran müze rehberleri, ses kayıtları ya da kabartma yazılar kullanılabilir. İşitme engelliler için ise işaret dili bilen rehberler görevlendirilebilir. Buna benzer sorunlara yönelik çözüm önerilerini çoğaltmak mümkündür”. [Kadın]

3.3. Müzenin Sergi ve Etkinliklerinde Kültürel Çeşitliliğin Vurgulanmasına İlişkin Görüşler

Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Müzelerin sergilerinde ve etkinliklerinde kültürel çeşitlilik nasıl vurgulanabilir?” e alınan yanıtlar Tablo 4.’te belirtilmiştir.

Tablo 4: Müzelerin sergilerinde ve etkinliklerinde kültürel çeşitlilik nasıl vurgulanabilir? Sorusuna alınan yanıtlar.

Kategoriler	Betimlemeler
Sergi Tasarımı	<ul style="list-style-type: none">- Farklı dönemlerin ünik eserleri sergilenir.- Bilgi levhaları, elektronik rehberler vb. dijital teknolojiler kullanılabilir.-Sergide nesnelere arasındaki benzerlikler ve farklılıklar vurgulanabilir.- Tematik sergiler hazırlanır.- Farklı kültürlerle ilişkin geçici sergiler hazırlanır.- Sergide birden fazla yabancı dile yer verilmelidir.- Sergide eserlerin kopyaları bulunmalı ve bu kopyalarla uygulamalar yaptırılmalıdır.- Sergi kapsamında yerel değerlere ilişkin ayrı bir bölüm oluşturulabilir.
Sunum	<ul style="list-style-type: none">-Farklı kültürler sergilenirken objektif olunmalıdır.Somut ve somut olmayan kültürel mirasın sunumu bir arada ve bağlantılı yapılmalıdır.- Müze binasının tasarımı koleksiyon içeriğiyle uyumlu olmalıdır.- Sunumda ziyaretçiye kültürlerarası karşılaştırma yapacak bir atmosfer sağlanmalıdır.- Koleksiyon bilgisi yetişkinler ve çocuklar için ayrı düzeylerde verilmelidir.- Kültürel ifadelerin çeşitliliğini yansıtan ayrı müzeler kurulmalıdır.- Rehberli müze ziyaretlerinde çeşitlilik konusu zenginlik olarak vurgulanır.
Araştırma	<ul style="list-style-type: none">- Müzenin bulunduğu bölgenin halkının yerel kültürüne ilişkin araştırmalar (etnik yapı, dil özellikleri vb.) yapılır.Bölgenin kültürel değerleri fotoğraflanarak kayıt altına alınır.- Araştırma için STK’lar vb. kurumlarla işbirliği yapılır.- Kültürel çeşitliliğin farklı biçimleri araştırılarak yeni müzeler açılmalı.- Müze personeli bu konudaki politikayı belirleyecek seri toplantılar, çalıştaylar düzenler.
Müze Eğitimi	<ul style="list-style-type: none">- Farklı yaş grubundan ziyaretçiler için özel eğitim oturumları hazırlanabilir.- Kültürel çeşitliliğin farklı biçimlerine uygun atölye çalışmaları yapılır.- Kültürel çeşitlilik konusu MEB ve müzeler arasındaki işbirliğiyle araştırılmalı ve ele alınmalıdır.- Müze uzmanlarına müzedeki nesnelere turlarda ve eğitimlerde nasıl sunulacağına ilişkin eğitim verilir.
Müze – ziyaretçi ilişkileri	<ul style="list-style-type: none">- Ziyaretçileri tanımak için araştırma yapılır.- Ziyaretçi profiline göre kültürel içerikli sergi ve etkinlikler hazırlanabilir.

Uzmanlar müzede kültürel çeşitliliğin sergi tasarımı sürecinde, sunumda, yapılan araştırmalarla, eğitimler ve ziyaretçi ilişkileri kapsamında ele alınabileceğini düşünmektedir. Beş uzmana göre müze, kültürel çeşitliliği en temelde farklı dönemlere ilişkin ünik eserleri karşılaştırma yapma fırsatı sunacak şekilde bir arada sergileyerek vurgulayabilir.

“Müze koleksiyonlarının çeşitliliğine göre her döneme ve her kültüre ait eserler bir arada ve en zengin şekilde sergilenmelidir.” [Kadın]

“Olabilirdiğince çok sayıda, farklı dönem ve farklı kültürlere ait eser sergiye çıkarılarak kültürel çeşitlilik vurgulanmalı, sergilenemeyen fakat toplumun bildiği gelenek ve göreneklerimizde ait kültürel miraslarımız geçici sergi ve etkinliklerle insanlara ulaştırılmalı.” [Kadın]

Kültürel çeşitliliği ayrıntılı olarak ele alacak tematik ve geçici sergiler de yapılacak vurgu açısından önemlidir. Serginin farklı dillerde tanıtımını yapmak, sergi etiketlerinde ve bilgi panolarında farklı diller kullanmak da önemsenmektedir. Sergilenen nesnelerin kopyalarının yer alması ya da yardımcı malzemelerle bu nesnelerin desteklenmesi, ziyaretçilere kopyalarla uygulama yapma olanağı sağlanması da kültürel çeşitliliğin kavranmasında etkili olacaktır.

“İlk olarak müzenin bulunduğu yöreden insanların kültürüne yönelik sergileme, etkinlikler ve aktiviteler düzenlenmelidir. Örneğin; bir arkeoloji müzesi dokumacılık sektörünün hâkim olduğu bir yörede ise ilk olarak antikçağlarda kullanılmış dokumacılık ürünlerine sergilemede ağırlık verilmeli hatta bu eserlerin birebir kopyalarıyla hazırlanmış bir tezgâhta halk uygulamalı olarak aktiviteye katılmalıdır. Böylelikle yöre halkı müzede kendi içlerinden çıkmış değerleri bulup, müzeyi benimsemesi daha kolay hale gelecektir. Daha sonra diğer kültürlere yönelik çalışmalarda gösterilip kültürel çeşitlilik vurgulanmalıdır”. [Kadın]

Öte yandan kültürel çeşitliliğe vurgu yapılırken sergi temsil ettiği kültür ya da vurgudan kopuk olmamalıdır. Dil ve sunum bu nedenle dikkatli ve hassas olunması gereken konulardır.

“Modern müzecilik anlayışı doğru bir yaklaşım olmakla birlikte kültürü insanların bildiği bir dil/yolla anlatmanın daha sahiplenici olduğunu düşünüyorum. Ziyaret edenler açısından ne anlam ifade ettiği sergileme çalışmaları sırasında göz önünde bulundurulmalı. Günlük yaşamdan doğal kesitler sunmuyorsa insanlar için çok anlam ifade etmeyebilir”. [Kadın]

Uzmanlara göre sergide yerel değerlere ve müzenin bulunduğu bölgenin yerel kültürüne ayrı bir bölüm ayrılmalıdır.

“Farklı kültürel değerlerin yaşandığı yerlerde her toplumun kültürünün ayrı şekilde değerlendirilerek sergilenmesi, bu nedenle de öncelikle o müzenin bulunduğu yerin kültürünün iyi irdelenerek değerlendirilmesi, sergi ve etkinliğin buna göre planlanması gerekir”. [Erkek]

Yerel bazda kültürel çeşitliliğin vurgulanması yerel kültürün gelişimi, tanıtımı ve sürdürülebilirliği için önemli olmakla birlikte, bölgede araştırma yapma olanağı tanınması bakımından ziyaretçi geliştirme sürecinde de müzeye yardımcı olacaktır. Müzenin bulunduğu bölgenin yerel kültürünü ve halkını araştırması önemlidir. Aksi durumda bölgesel ve ülkesel düzeyde kültürel çeşitliliğin kavranması olanaksızdır.

“Müzenin bulunduğu coğrafyadaki kültürlerin sanatını, sosyal yaşamını, kültürel etkinliklerinin sergilenebileceği alanların oluşturulması. Özel günleri varsa o gün ile ilgili özel etkinliklerin hazırlanması”. [Kadın]

“Müzeler bulunduğu bölgenin kültürel çeşitliliğini yansıtmak için öncelikle bölgenin etnik ve dini yapısını bilmelidir. Bulduğu bölgede yaşayan farklı etnik kimliklere sahip olan veya farklı dinlere mensup insanlara hitap etmeli ve her birini ayırım gözetmeksizin tanıtmak ve yaşatmak amacıyla buna yönelik sergiler oluşturmalıdır”. [Kadın]

Müze farklı kültürleri çeşitli kaygı ve hassasiyetleri göz önünde bulundurarak sunulmalıdır. Sergilediği her kültüre eşit mesafede durmalı, bir kültüre yoğunlaşırken diğerini ihmal ve istismar etmemeli, sunum ve yorumlarda eşit ve objektif olmalıdır.

“Ziyaretçi kültür varlığı ile birebir karşı karşıya geldiğinde bilgi panolarında ve eser etiketlerinde vb. objektif bir anlatım olmalıdır”. [Erkek]

“Sergi yapılan bölgede var olan ve bilinen tüm kültürler anlatılabilmesi bence. Tek bir kültüre ve tek bir topluluğa bağlı kalınmamalı. Örneğin; Diyarbakır, Türk, Kürt, Süryani, Ermeni, Ortodoks gibi birçok toplumu bünyesinde barındırmıştır. Tüm sergilerinde sadece bir toplumu temel alırsa ve diğer kültürlerin tanıtımını sağlamazsa bu diğer kültürlerin zamanla yok olmasına ve daha fazla bilinmemesine neden olur”. [Erkek]

“Müzenin bulunduğu yerle ilgili değişik kültürlerin, farklı grupların maddi ve manevi kültür unsurlarının karşılıklı etkileşimlerine dair objelerin vurgusu yapılabilir. Bu farklı grup ve kültürlerin özelliklerini anlatan metinler toparlanmalı, yazılı ve görsel basından faydalanılmalıdır. Ama bunlar yapılırken diğer kültür gruplarının istismar edilmemesi ve objektif çerçevede ele alınması gerekir”. [Erkek]

Müze müze kültürel çeşitliliğin ele alınması kapsamında müze mimarisinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Uzmanlara göre, müze binası estetik bir kaygıyla, bulunduğu bölgenin coğrafi ve tarihi özellikleri göz önünde bulundurulacak biçimde tasarlanmalı ve inşa edilmelidir. Dolayısıyla artık çağdaş, bölgesel özellikler taşıyan ve tasarımıyla ezber bozan yeni yapılara ihtiyaç duyulmaktadır.

“Müze binasının kendisinin estetik bir yanı olmalı, kendisi sanatsal bir öge olmalıdır. Tek bir kafadan çıkmış, basmakalıp, bulunduğu bölgenin tarihi ve coğrafyasıyla ilgisi olmayan, estetik bir kaygısı olmayan yapılardan uzak olmalı”. [Erkek]

Koleksiyon bilgisinin çocuklar ve yetişkinler içinde ayrı ayrı verilmesi ziyaretçi çeşitliliğini sağlayacaktır ki bu da kültürel çeşitliliğin farklı bir boyutudur. Ziyaretçinin müze tarafından önemsendiği ve kendisine öncelik tanındığı düşüncesi müze ziyaretlerinin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Ayrıca çağdaş müzelerin ihtimal etmediği ziyaretçi araştırmalarının müze için ne kadar önemli olduğunun anlaşılması için de bu çalışmalara yer vermek gerekir. Ziyaretçi çeşitliliğini sağlamak için yerel yönetimler işbirliği gerçekleştirilmesinin etkinli olacağı düşünülmektedir. Öte yandan müzede bu konuda eğitim almış deneyimli kadroların bulunması başarıyı artıracaktır.

“Kültürel çeşitlilik her müzenin bulunduğu bölge-şehir kapsamında, uzmanları tarafından yapacağı saha araştırmaları, halk evleri ile kuracağı diyalog, sivil toplum kuruluşları, dernekler vb. ile yapacağı sağlıklı görüşmeler sonunda belirleyeceği çalışmalar ile mümkün olacaktır”. [Kadın]

Uzmanlara göre bir yandan mevcut müzelerdeki sergi tasarımı ve sunum kültürel çeşitliliği sunacak hale getirilirken diğer yandan sadece kültürel çeşitliliğe odaklanan müzeler de açılabilir. Bu müzeler koleksiyon vb. sınıflaması yapmasına gerek kalmadan sadece çeşitlilik konusunu temsil edecek eserleri seçip bu yönde sergi hazırlayabilir.

Müze uzmanları kültürel çeşitliliğin eğitim yoluyla etkin biçimde müzede ele alınabileceğini düşünmektedir. Farklı yaş grupları için çeşitlilik konulu eğitim oturumları hazırlamak ve bu çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlamak için okullar ile müzeler arasında işbirliği sağlamak, hatta bunu Milli Eğitim Bakanlığı düzeyinde gerçekleştirmek önerilmektedir.

“Yörenin özel etnografik ve arkeolojik objelerinin fotoğrafları kullanılarak tartışmaya dayalı eğitim faaliyetleri yapılmalı”. [Erkek]

“Özellikle kültürel çeşitliliği fazla olan toplumumuzda bu çeşitliliği aynı anda sergileyebileceğimiz müzeler oluşturmak ve bu konuda MEB ile işbirliği yaparak bunu okullara yaymak gerekir”. [Erkek]

4. Tartışma ve Sonuç

Müze uzmanlarının bir bölümü müzede sergilenen eserlerin sayısını artırarak ve farklı kültürlere ilişkin eserleri bir arada sergileyerek kültürel çeşitlilik vurgusu yapılabileceğini düşünmektedir. Uzmanlar genellikle kendi çalıştıkları müzelerden yola çıkarak Türkiye'nin zengin kültürel mirasına vurgu yapmaktadır. Bir uzman zengin kültürel mirasa sahip olmanın çeşitliliği vurgulamak için ayrı bir çaba harcamayı gerektirmediğini vurgulamaktadır.

“Çok zengin bir kültürel mirasa sahip olduğumuzu düşünüyorum, ayrıca bir vurguya ihtiyaç bulunduğunu düşünmüyorum”. [Kadın]

Öte yandan müze uzmanlarının ifadeleri bir bütün olarak ele alındığında uzmanların büyük bölümünün müzenin toplumsal işlevine ilişkin topluma yön verme, değer oluşumunda katkı sağlama ve toplumla iletişim kurma vurguları dikkat çekmektedir. Müzeyi ücretsiz hale getirmek, daha çok tanıtım yapmak, müze ziyaretini sıkıcı bir etkinlik değil, popüler bir etkinlik halinde sunmak, müzede teknoloji kullanımını artırmak ve ziyaretçi ilişkilerini geliştirmek ulaşılabilirliğin sağlanması için öne çıkan önermelerdir. Müze uzmanlarının neredeyse tamamı kültürel çeşitliliğin farkındadır ve bunun bir zenginlik ve avantaj olarak değerlendirilebileceğini düşünmektedir. Özellikle Batman, Diyarbakır ve Mardin müzelerinde çalışan uzmanlar buldukları bölgenin kültürel zenginliğine ve çeşitliliğine ilişkin ayrıntılı vurgular yapmış ve her kültürün objektif olarak ele alınmasına ilişkin ifadeler paylaşmıştır.

Müze uzmanları müzede çeşitliliğe yer vermek için sergi tasarımının elden geçirilmesi, eserlere ilişkin sunumların yenilenmesi, hem bilimsel araştırma hem de ziyaretçi araştırması yapılması ve eğitim etkinlikleriyle çeşitlilik konusunun ele alınması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle müze eğitimi süreçlerinde kültürel çeşitlilik konusunu ele almanın yeni kuşaklarda yeni ve çağdaş bir müze algısı ve müze bilinci oluşturulması bakımından önemli olduğu vurgulanmıştır.

Çağdaş kültür politikası bağlamında devletin tüm çeşitliliği ile kültürel mirası koruması, geliştirmesi, zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere aktarması için en önemli araçlar müzelerdir. Mevcut müzelerin bu politika doğrultusunda iyileştirilmesi önemlidir. Müzeler farklı kültürlere aynı ölçüde saygı gösterilmesi ve bu yaklaşımın sürdürülmesi için kilit kurumlar olarak, kültürel çeşitliliği ulusal bütün içinde desteklemek ve kültürel tek tipleşmeyle mücadele etmek için kullanılmalıdır.

Kültürel hakların insan haklarının ayrılmaz bir parçası olduğu kabulünden hareketle dünyadaki pek çok müze çeşitliliği araştırmayı, toplumla ilişkileri geliştirmeyi ve ulaşılabilirliği artırmayı diğer işlevlerden önde tutmaktadır çünkü müze için sürdürülebilirliğin anahtarı toplumsal işlevleri yerine getirmektir. Pek çok ülkede çağdaş kültür politikalarıyla kültürel hakları destekleyici, bu haklara saygı gösteren ve çok kültürlü ve çeşitlilikler içeren müzeler oluşturulmuş ve bu kurumlar toplumsal etkileşim merkezleri olarak kullanılmış durumdadır. Türkiye'nin de çağdaş bir kültür politikası oluşturma sürecinde müzeler öncelik tanınması, gerek devlet müzeleri gerekse özel müzeler tarafından kültürel kimliğe dayanarak yapılan ayrımcılığı ortadan kaldıracak; sergi ve etkinliklere katılımı sağlayacaktır. Dolayısıyla bu süreçte müzeler kültürel demokrasinin ve kültürel katılımın yolunu açmak için medya ve eğitim kurumlarıyla işbirliği geliştirilmelidir. Çağdaş kültür politikası kapsamında verilecek bu hizmetlerin müzeler bağlamında toplumun her kesimi için ulaşılabilir olmasına dikkat edilmelidir. Türkiye'deki müze uzmanları müzelerde yaşanan değişimin farkındadır. Uzmanlar yöresel bağlamda müzenin kendi yakın çevresini tanıyarak bu sürece başlaması ve daha sonra ulusal ve uluslararası arenada çeşitliliğin temsilcisi olması gerektiğini düşünmektedir. Uzmanların çağdaş müzecilik çalışmalarını yakından izlemesi ve kendi çalıştıkları kurumdaki ihtiyaçları bu doğrultuda analiz ederek ifade etmesi müzelerde yaşanabilecek çağdaş değişimler için umut vericidir.

Teşekkür: Bu çalışmaya verdikleri katkılardan ötürü Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Türk Hamam Müzesi (Ankara, Beypazarı), İstanbul Arkeoloji Müzesi, Mardin Müzesi, Diyarbakır Müzesi, Aydın Arkeoloji Müzesi, Konya Müzesi, Tire Müzesi, Afrodiasias Müzesi, Çankırı Müzesi, Yozgat Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi (İstanbul) ve Batman Müzesi müze uzmanlarına teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, Ebru K. Çakmak, Özcan, E. Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (10.basım), Ankara: PegemA Akademi Yayıncılık.

- DİNÇER, İclal, Zeynep Enlil, Deniz Ünsal (2011). "Tarihi ve Kültürel Miras", *Sivil Toplum Gözüyle Kültür Politikası Raporu* (Yay.Haz.Serhan Ada), s:75-85. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DODD, Jocelyn (2002). *Interactivity and Social Inclusion: Interactive Learning in Museums of Art and Design*, UK: Leicester.
- GREENHILL, H., Eliean (1997). *Cultural Diversity: Developing Museum Audiences in Britain*. London: Leicester University Press.
- GREENHILL, H.,Eliean (2007). *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*. London: Routledge.
- GUNTARIK, Olivia (2010). "Prologue, Narratives of Community", *Museums and Community*, s:12, s.10-24.
- ICOM - International Council of Museums (2007). Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (2007-1946). http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html
- JAMESON, Fredric (2008). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiği*, Ankara: Nirengikitap.
- KIDD, Warren (2002). *Culture and Identity (Skill-based Sociology)*, UK: Palgrave Macmillan.
- LINZER, Danielle (2010). The Whitney Museum: Source of Inspiration. International Blikopeners / Eye-Openers Symposium: Connecting Young People and Cultural Institutions October 14-15, 2010, Stedelijk Museum Amsterdam. http://www.stedelijk.nl/upload/educatie/blikopeners/Blikopeners_symposium.pdf
- LORD, D. Gail (2007). "Museums, Lifelong Learning and Civil Society", *The Manuel of Museum Learning* (ed. B. Lord), s: 5-9. New York: Alta Mira Press.
- MESSAGE, Kyle (2006). "The New Museum". *Theory, Culture & Society* (ed. M. Featherstone, C. Venn, R. Bishop, J. Phillips), S: 23 (2-3), s: 603-605. London: SAGE Publications.
- MONAGHAN, John ve Peter JUST (2000). *Social & Cultural Anthropology: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press Inc.
- NEWMAN, Andrew ve Ian Mclean (2002). "Architectures of Inclusion: Museums, Galleries and Inclusive Communities", *Museums, Society, Inequality* (ed. R. Sandell), s: 56-68. London: Routledge.
- ONUR, Bekir (2012). *Çağdaş Müze, Eğitim ve Gelişim: Müze Psikolojisine Giriş*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- PEARCE, M. Susan (1992). *Objects of Knowledge*, London: Athone Press.
- PUNCH, F. Keith. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş* (3. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- SANDELL, Richard. (1998). "Museums as Agents of Social Inclusion", *Museum Management and Curatorship*, S:17 (4), s: 401-418.
- SANDELL, Richard. (2000). "The Strategic Significance of Workforce Diversity", *Museums, International Journal of Heritage Studies*, S: 6 (3), s: 213-130.
- SANDELL, Richard. (2003). "Social Inclusion, the Museum and the Dynamics of Sectoral Change", *Museum and Society*, S: 1(1), s: 45-62.
- SHAIKH, Hajra (2001). "Exploring Cultural Diversity". (ed. Dodd, J. & Sandell, R.), *Including Museums: Perspectives on Museums, Galleries and Social Inclusion*, s: 98-101. Leicester: University of Leicester Research Centre for Museums and Galleries.
- SIMON, Nina. (2010). *Participatory Museum*. USA: Museum 2.0.
- SUTTER, C. Glenn ve Douglas Worts (2005). "Negotiating a Sustainable Path: Museums and Societal Therapy". (ed. Janes, R. R. ve Conaty, G. T.), *Looking Reality in the Eye*, s: 129-151. Calgary: University of Calgary Press.
- TALBOYS, K., Graeme. (2011). *Museum Educator's Handbook (3rd ed.)*, United Kingdom: Ashgate Publishing.
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (2013). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne Bağlı Müze Müdürlükleri ve Bağlı Birimleri ve Özel Müzeler 25.02.2013 tarihli ve 67976 Sayılı Resmi Yazı. Ankara.
- UNESCO (2001). *UNESCO Declaration on Cultural Diversity*, Paris: UNESCO.
- UNESCO (2005). *UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, Paris: UNESCO.
- UNESCO WORLD REPORT (2009). *Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*, Paris: UNESCO.
- WEIL, Stephen (1990). *Rethinking the Museum*, Washington: Smithsonian Institution.
- YILDIRIM, Ali ve Hasan Şimşek (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.